

Themareeks 21-22: Trajecten in het hoger onderwijs

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

TRAJECT: Havo-Ad-Bachelor Notitie

Inleiding

Bij het derde traject binnen de ThemaReeks is gekeken naar de vormgeving van een bijzonder geheel aan schakels binnen het formele onderwijsstelsel, op zich te zien als 'nieuw' en met een duidelijke uitdaging voor de betrokken instellingen. Het betreft het inrichten van een leerlijn voor havisten die wel opteren voor een Bachelor, maar om verschillende redenen dit via de Ad willen gaan doen. Het zou misschien niet echt de meest voor de hand liggende optie behoeven te zijn, maar met de verdere invoering van de Ad en de daaraan te koppelen 'voordelen' is het voor een aantal groepen a.s. studenten een prima leerroute. Bovendien is er de mogelijkheid om met een Ad aan de slag te gaan en pas later te opteren voor een Bachelor. Voor havisten kan derhalve een zekere flexibiliteit worden ingebouwd.

In deze notitie gaan we in drie delen in op dit traject. Eerst worden de zaken behandeld die in de bijeenkomst aan de orde kwamen. Vervolgens zetten we een aantal onderwerpen op een rijtje, zoals die waren aangedragen in de voorbereidende nieuwsbrieven. Tenslotte zijn de meest interessante uitkomsten terug te vinden in een kort overzicht, vooral ook als basis voor de komende discussies en studiedagen.

Inhoud

Deel 1: Zaken uit de bijeenkomst onder de loep

- 1.1 Waarom dit traject nu meenemen...
- 1.2 Ontwikkelingen rond Ad binnen hogescholen en het hbo
- 1.3 Ad, B en M in het hbo en dus bij hogescholen
- 1.4 Ad breed en basis voor de Bachelor
- 1.5 Keuzes maken in communicatie naar havisten
- 1.6 Havisten en samenwerking met ROC's
- 1.7 Groei vanuit het havo te verwachten..
- 1.8 Havisten en aan het werk
- 1.9 Aanbod Ad-opleidingen voor havisten in deeltijd...
- 1.10 2+2-aanpak
- 1.11 Hoe de havo-decanen te bereiken
- 1.12 Landelijke Opleidingsoverleggen en ontwikkelingen
- 1.13 Beleid hogescholen
- 1.14 Student-succes – routes - via de Ad en dan 'vastlopen'
- 1.15 Algemeen

Deel 2 Input van tevoren voor deze bijeenkomst

1. Verwachting t.a.v. het gebruik van dit traject
2. Voordelen van dit traject voor havisten
3. Beleid van de hogescholen
4. Aanvullende routes 'verkopen'
5. Bekendheid bij de vooropleidingen
6. Regelgeving, scenario's en kaders die meespelen

- 7. Het traject verder beschouwende... in het algemeen
- 7.1 Algemeen
- 7.2 Doelgroepen
- 7.3 Motieven om eerst de Ad te gaan doen
- 7.4 Rol van dekanen
- 7.5 Wet- en regelgeving
- 7.6 PAC's en havisten
- 7.7 Welke soorten Ad-opleiding zijn aantrekkelijk voor havisten
- 7.8 Is de belofte Ad-B van belang...
- 7.9 Ad naar wo-bachelor / focus om meer deelgroepen
- 7.10 Argumenten om hiermee aan de slag te gaan

Deel 3 Rijtje met interessante bespreekpunten

Deel 1: Zaken uit de bijeenkomst onder de loep

We behandelen deze zaken in een vorm van 'onderwerp en toelichting'. Bij die insteek proberen we ook nog wat aanvullende aspecten aan te kaarten, om daarmee vaak ook de context te kunnen duiden.

1.1 Waarom dit traject nu meenemen...

Vorig jaar is in een kleine werkgroep binnen Leido uitvoerig gesproken over de juridische basis van het hoger onderwijs, dus van het hbo en wo, binnen de wetgeving zoals deze is vastgelegd in de WHW. Een van de aanleidingen was dat de invoering van de Ad als zelfstandige opleiding helaas niet heeft geleid tot allerlei discussies over het stelsel in z'n geheel en dus ook niet tot allerlei toch wel gewenste aanpassing in de wet- en regelgeving. De uitkomsten van die werkgroep zullen later dit jaar zeker aan de orde komen in een eigen bijeenkomst en dan gaan we bezien wat er mogelijk is om te komen tot allerlei voorstellen.

Maar praten over wetgeving betekent dat het ook nodig is om naar inhoudelijke ontwikkelingen en daarbij behorende aanpassingen te kijken. Ook de vormgeving van leerwegen en dus trajecten is als zodanig cruciaal. In deze themareeks spreken we daarom in verschillende groepen over de verschillende trajecten waarbij de Ad is betrokken.

In oktober is er een afsluitende tweedaagse waarin we elkaar fysiek ontmoeten en waar we het fundament hopen te leggen voor een beleidsnotitie.

De vraag is dus of de Ad een optie is voor havisten. Onderdeel daarvan is of het interessant is om de Bachelor in twee delen te behalen, dus eerst de Ad en aansluitend een programma dat leidt naar de graad Bachelor.

1.2 Ontwikkelingen rond Ad binnen hogescholen en het hbo

Door de verzelfstandiging is er sprake van een groeiende aandacht voor de Ad en de positionering binnen het hbo. Hogescholen zien dat de instroom sterk groeit, zeker omdat voor de mbo'ers de Ad als een goede doorstroommogelijkheid wordt gezien. Er worden meerdere Ad's in de markt gezet, samen met het regionale werkveld om daarop in te spelen (naast hetgeen wordt gedaan voor werkenden).

Het brengt uiteraard allemaal veel werk met zich mee voor de hogescholen, als het gaat om de aansluiting van de Bachelor op de Ad. Bij een inhoudelijk vervolg kan het meevallen, maar als er sprake is van 'cross-overs' en van een scheve oversteek moet er in de komende tijd nog veel worden bedacht, ook qua kaders, vormgevingen en andere randvoorwaarden die voor een hogeschool simpelweg belangrijk zijn.

Een punt dat binnen hogescholen ook meespeelt, is het bezien of de Ad – ook voor havisten – een weg naar de arbeidsmarkt vormt of dat vooral de doorstroom naar een bachelorprogramma in de gaten moet worden gehouden. Als dus de havisten bereid zijn om de Ad te gaan doen, maar van tevoren aangeven dat ze dit doen om meteen daarna de Bachelor te verwerven, moet daarop worden ingespeeld met een helder beleid. De toezeggingen die aan deze a.s. student worden gedaan, moeten voor de volle honderd procent worden waargemaakt. Dat staat in de OER, op basis van de wetgeving.

1.3 Ad, B en M in het hbo en dus bij hogescholen

Er vindt bij allerlei hogescholen een discussie plaats over het in samenhang met elkaar aanbieden van de drie graden, Ad, B en M. Bij een Master kun je ook denken aan het doorgaan na de Bachelor bij een universiteit. Je hebt aldus allerlei verschillende overgangen vorm te geven, allemaal met hun eigen dynamiek.

Havisten worden toch nog steeds geacht op te gaan voor de Bachelor, en dan in voorkomend geval door te gaan met een Master. De Ad kan in zo'n geval worden gezien als een omweg dan wel een tussenstation. Dat betekent dat hogescholen in de communicatie duidelijk moeten zijn over de waarde van de Ad, de voordelen ervan en de mogelijkheden die er met een Ad zijn.

Toch zal in het hbo de komende tijd nog wel veel heen en weer worden gepraat over 'wat de Ad is, kan zijn en op welke wijze er een meerwaarde voor a.s. studenten is in te vullen'.

1.4 Ad breed en basis voor de Bachelor

Als je je als hogeschool wilt richten op havisten en daarmee op de groep die de Ad als basis voor de Bachelor zien, kan het zijn dat het goed is om verwante Ad-programma's binnen een opleiding te bundelen. Vervolgens kan er na de Ad door de student uit verschillende vervolgtrajecten binnen de bacheloropleidingen worden gekozen.

Daarmee zou je, kijkend naar de VS, kunnen spreken over een vorm die de naam 'Ad of Liberal Arts' kent. Het probleem is dat een Ad aantoonbaar relevant moet zijn voor de arbeidsmarkt en een brede Ad is dat in het algemeen niet. Bovendien moet worden voorkomen dat de Ad wordt gezien als de eerste twee jaren van de bacheloropleiding.

Een rol spelen ook de schakelprogramma's na de Ad, richting een programma voor de Bachelor. Daarover zal nog zeker in de komende tijd van gedachten moeten worden gewisseld. Als hogescholen blijven vasthouden aan het moeten instromen van een Ad'er in het derde leerjaar van een bacheloropleiding en niet op den duur gaan bezien hoe de resterende bachelorprogramma's een eigenstandige afstudeerrichting kunnen vormen of een eigenstandige accreditatie krijgen, zal de dynamiek binnen het stelsel blijven zorgen voor 'drempels'. Het verder flexibiliseren van het hbo vraagt om nieuwe oplossingen, ook 'outside the box'-denkend.

1.5 Keuzes maken in communicatie naar havisten

Het zal de komende tijd toch wel handig zijn om binnen een hogeschool te bezien of voor de havisten een tweesporenbeleid valt te voeren, dus om na te gaan of beide routes naar de Bachelor als gelijkwaardig kunnen worden gecommuniceerd. Daarbij speelt ook mee of de Ad'ers na het behalen van het diploma in het derde jaar van de bacheloropleiding moeten aanschuiven. Dat legt een druk op de Ad en eventuele schakelprogramma's. Ook kan, zoals reeds genoemd, het beeld ontstaan dat de Ad eigenlijk niets anders dan de eerste fase van de bacheloropleiding is. Als het resterende deel na de Ad een eigen insteek en karakter kent, zelfstandig of als eigenstandige afstudeerrichting is het al anders.

Maar de havisten vormen ook een doelgroep voor de route Bachelor-Master. Dan moet je als hogeschool ervoor zorgen dat ze eigenlijk in vier jaar de Bachelor afronden, om tijd, energie en motivatie te hebben om meteen door te gaan dan wel na een tijd een deeltijdse Master te gaan doen.

1.6 Havisten en samenwerking met ROC's

Veel van de Ad-opleidingen zijn vooral gericht op de mbo'ers, en dus op samenwerking met mbo-instellingen. Als het gaat om de havisten is het veel lastiger om contacten te hebben en te onderhouden met vo-instellingen. Misschien komen er toch mogelijkheden in de toekomst om een aantal zaken te combineren.

Zo kunnen mbo-studenten ook havo-vakken als keuzedelen in het programma opnemen. Er zijn ook steeds meer havo-scholen die meer willen doen met beroepsgerichte vakken, met de focus op techniek.

Maar Ad-opleidingen kennen zeker meer en meer hun eigen insteek en oriëntatie, gericht op de arbeidsmarkt. Als havisten daarin worden meegenomen, ligt de doorstroom naar een baan met een Ad op zak al snel voor de hand.

Kortom, een hogeschool zal keuzes moeten maken voor allerlei routes en trajecten. Ze worden mogelijk simpeler vorm te geven als het aantal jongeren dat voor de Ad kiest een stuk groter wordt.

1.7 Groei vanuit het havo te verwachten..

Als havisten zich gaan richten op het hbo met twee opties, eigenlijk drie met de Ad als uitstroommoment, moet worden bezien of het goed, verstandig en handig is om de Ad meer onder de aandacht van havisten, hun ouders en de dekanen te brengen.

Daarbij komt de vraag naar boven of dit dan kan en moet gebeuren met Ad's die specifiek in te richten zijn op havisten, zonder het karakter ervan over boord te gooien - en toch ook de routes naar de Bachelor en het werkveld open te houden.

Als er voldoende havisten zijn, is dit zeker te overwegen, maar in gebieden waar het alleen maar zal leiden tot verdunning ('kannibalisering') zal het niet snel gebeuren. Of je zou als hogeschool iedereen via de Ad moeten laten gaan studeren, of geen Ad's aanbieden. Of in een regio het aanbod verdelen met de aanwezige hogescholen, maar ja, dat is nog nooit gelukt.

Het punt is dat havo-scholen niet echt bezig zijn met de Ad als een vervolgmogelijkheid. Ze hebben nauwelijks een idee van wat een Ad inhoudt, wat de voor- en nadelen voor havisten zijn en hoe ze een en ander in de keuzebegeleiding dienen onder te brengen.

1.8 Havisten en aan het werk

Veruit het grootste deel van de geslaagde havisten studeert door in voltijd. Maar er zijn ook nog steeds mogelijkheden om in dienst te treden bij een bedrijf op basis van een arbeidscontract waarbij een Ad wordt aangeboden in samenhang daarmee om te volgen. Het is aldus een duaal traject. De betrokken hogeschool moet overigens wel uitkijken dat het geen bedrijfsopleiding is of wordt, met teveel invloed en betrokkenheid van het bedrijf. Deze constructie is vooral te zien in de sector techniek, met allerlei installatiebedrijven en ook grote werkgevers. Ze mikken vooral op havisten die niet vier jaar willen studeren.

Het aantal havisten dat deze route volgt, is niet bekend. Je zou dan de instroom bij de Ad-opleidingen moeten analyseren op basis van de vormgeving van duale opleidingen. Ook is nog niet helder hoeveel van deze groep toch nog een bacheloropleiding gaat doen, met steun van een werkgever. Met andere woorden, er moet nog wel het een en ander worden onderzocht. Mogelijk dat de monitor die dit jaar uitkomt meer inzicht kan gaan bieden.

1.9 Aanbod Ad-opleidingen voor havisten in deeltijd...

Een buitengewone ontwikkeling is dat er al veel jongeren zijn die een Ad-opleiding in deeltijd gaan volgen. Dat is vooral opmerkelijk vanwege het feit dat deeltijd in principe op avonden wordt verzorgd, en mogelijk op zaterdag – of gedurende specifieke dagdelen. Maar er zijn in ieder geval minder lessen en ook is er sprake van minder studiebelasting. Dat is mogelijk als ze werkervaring hebben en beschikken over de benodigde competenties om 'in minder tijd zich van alles eigen te kunnen maken'.

Het blijkt dat ze dan een baan moeten hebben, ook als havist. Mogelijk heeft zo iemand bepaalde ervaring heeft in een bijbaantje, maar dat zal niet voldoende zijn. Tevens is er sprake van een vormgeving van de werkomgeving met daarbij de studie gekoppeld aan een baan en dat kenmerkt toch het duaal zijn van een opleiding.

De vraag is vervolgens waarom dit in formele zin deeltijd kan zijn terwijl het door de constructie te zien is als een duale vormgeving.

Ter aanvulling kan worden gesteld dat havisten die een deeltijdse Ad, en dus eigenlijk duaal en ook met een werkcomponent, zouden willen gaan doen, daarop goed dienen te worden voorbereid. Dat zal nu zeker niet het geval zijn, gelet op de studie- en beroepskeuzebegeleiding bij havo-scholen en de kennis van zaken bij dekanen en mentoren.

1.10 2+2-aanpak

Terzijde: Er zijn toch ook wel meer opleidingen in deeltijd die de 2+2-aanpak hanteren. Dat wil zeggen dat iedereen eerst de Ad doet en vervolgens aan het resterend programma beginnen. Er

wordt gemeld dat daarbij een hogeschool pas iemand de kans geeft om aan dat resterende bachelorprogramma te beginnen als de Ad echt is afgerond.

Het voordeel hiervan is wel dat iemand die opgaat voor de Bachelor ook daadwerkelijk 120 punten heeft behaald en dus geen vertraging met zich meeneemt.

1.11 Hoe de havo-decanen te bereiken

Als het doel zou zijn om het traject 'havo-Ad-Bachelor' te gaan promoten en aantrekkelijk te maken voor havisten, dient zonder meer te worden bezien wat de rol van de havo-decanen kan, moet en mag zijn. Maar dan is de vraag hoe deze personen te bereiken? Kan dit via de normale kanalen die er al zijn voor de Bacheloropleidingen of zal er een en ander aan dienen te worden toegevoegd?

Er zijn regionale kringen voor de dekanen. Daaraan zouden inleidingen kunnen worden gegeven. Maar misschien kan het ook via de website van het Expertisepunt-LOB. Het is het onderzoeken waard hoe een dekaan aan de benodigde informatie komt - via internet wellicht of door het inzetten van schriftelijk materiaal bijvoorbeeld. Of door te verwijzen naar studiekeuze123.

Het idee is om de komende tijd hierover verder van gedachten te wisselen, onder meer via BiOnd, de landelijke vereniging voor de dekanen en leerlingbegeleiders.

1.12 Landelijke Opleidingsoverleggen en ontwikkelingen

Wat er nu in gang is gezet, zal wel steeds meer gaan leiden tot een zelfstandigheid van de Ad-opleidingen, maar door alle mogelijke constructies en trajecten zal mede een breed spectrum aan programma's gaan ontstaan. Ook zal dit gebeuren op basis van de variant, voltijd, deeltijd en duaal. Tevens gaat dit invloed hebben op de voortzetting na de Ad, soepel, met brugdelen of omwegen, en ook als het een overgang naar een andere variant betreft – zeker als na de Ad een tijd wordt gewerkt.

De Ad kan dus helemaal zelfstandig zijn, maar ook toch worden ingericht als een opstap naar de Bachelor (2+2). Er kan ook met de Ad worden bezien of het resterend programma zodanig kan worden vormgegeven dat het daarbij gaat om een afstudeerrichting binnen de bacheloropleiding.

Kortom, de landelijke opleidingsoverleggen voor de Ad's moeten stevig aan de bak, om samen met de partners voor de Bachelors te bezien waar valt samen te werken en op welke wijze allerlei flexibele maar wel solide leerwegen zijn te ontwerpen en te onderhouden.

Dat betekent dus ook dat samen moet worden bezien in hoeverre de havisten, zeker als ze nadrukkelijk geschikt worden geacht voor de Ad, zijn gebaat bij het differentiëren in het aanbod. Uiteraard moet hierbij oog zijn voor de consequenties met betrekking tot de bekostiging, de omwegen, de vertraging en andere aspecten die horen bij vernieuwingen.

1.13 Beleid hogescholen

Het is misschien wel zo dat het mbo nu meer en meer wordt gezien als de belangrijkste en meest interessante doelgroep voor de Ad-opleidingen, en dus ook voor de route Ad-Bachelor. Daarmee zal in relatieve zin het aandeel havisten stijgen binnen de Bacheloropleidingen. Maar daarbij hebben veel hogescholen te maken met uitval en switch. Voor allerlei groepen havisten kan uitval worden voorkomen (minder worden...) als de Ad beter en meer passend is – en dat op voorhand de kans in de bacheloropleiding substantieel kleiner wordt geacht. Ook kan zo iemand na de Ad een andere richting kiezen, dus dan pas switchen.

Maar er dient in beide gevallen heel sterk te worden voorkomen dat om deze redenen havisten de Ad moet worden 'aangepreft'. Ook kan het meespelen bij de rol van de ouders en de invloed op een vervolg in het hbo. Wellicht dat om die redenen de havo-dekaan beter in staat is om goed te adviseren. Tevens kan er worden gewezen op de noodzaak om zich als havist goed te oriënteren op de mogelijkheden, aangezien het nu nog vaak ontbreekt aan het meedoen aan activiteiten waarbij tevens de Ad wordt meegenomen. Juist de verschillen in aanpak kunnen daarbij worden aangegeven.

Op dit moment zijn er dus wel contacten met de havo-scholen maar vooral gebaseerd op de afspraken rond de aansluiting op de Bachelor. De samenwerking havo-hbo zal in de komende jaren dus dienen te worden verbreed.

1.14 Student-succes – routes - via de Ad en dan ‘vastlopen’

Studentsucces is belangrijk aan het worden d.w.z. iemand die aan het hbo begin, moet in zijn studie resultaat boeken, op een of andere wijze. In het verlengde daarvan is dus het punt: Wat kunnen we doen om dit doel te bereiken en ook de hogeschool ervan te laten profiteren?

Uitvallen en switchen zijn negatieve ervaringen voor alle betrokkenen. Eerst de Ad behalen en dan wellicht stranden in het resterende programma betekent ook dat op het betreffende moment een zeker plafond is bereikt maar intussen is er wel een diploma behaald.

De Ad is een vorm van hbo. Dat betekent dus al een behoorlijk niveau. De keuze laten maken tussen de Ad en de Bachelor is een kwestie van maatwerk. De leeromgeving is van belang, ook voor bepaalde doelgroepen.

Er zijn ook brede bacheloropleidingen en dan kunnen havisten kiezen voor een brede basis en daarna een specialisatie. Dat is voor mbo'ers niet gunstig omdat die geen behoefte hebben aan die brede basis, gezien hetgeen ze al hebben gedaan in het mbo.

1.15 Algemeen

Het beoogde traject is op zichzelf interessant maar ook duidelijk ‘anders’ dan wat we tot nu toe gewend zijn binnen het hoger onderwijs. Havisten worden geacht door de gaan met een bacheloropleiding en de keuzebegeleiding is mede op basis daarvan vormgegeven. Wel zijn er toch steeds meer havisten die – direct na het examen dan wel na een negatieve ervaring in een bacheloropleiding – een Ad-opleiding gaan doen.

Het is niet helder wat daarbij de motivatie is en of daarbij wordt gedacht dat de Ad een mooie stap is in de richting van de Bachelor – en mogelijk een Master. Er zijn wel specifieke Ad's die aantrekkelijk zijn voor havisten, in bepaalde sectoren, maar ook dan is nog niet helder of het gaan doen ervan is om daarna aan de slag te gaan of dat tijdens het Ad-programma de gedachte opborrelt om toch maar verder te gaan.

Dat laatste kan het geval zijn als een havist op voorhand opziet tegen het gaan studeren in het hbo en met het doen van de Ad merkt dat er voldoende mogelijkheden zijn.

Het is derhalve nodig om deze zaken verder te gaan onderzoeken. Dat zou bijvoorbeeld met inzet van studenten kunnen gebeuren, in een afstudeeropdracht. Maar een lectoraat voor Ad-zaken zou ook een interessante optie kunnen zijn.

Deel 2 Input van tevoren voor deze bijeenkomst

De deelnemers aan de bijeenkomst kregen vooraf een aantal stukjes aangeleverd met betrekking tot de vormgeving van het traject. Hieronder worden ze gegeven, met een aantal aanpassingen waar mogelijk, op basis van de bijeenkomst.

1. Verwachting t.a.v. het gebruik van dit traject

Het is met de invoering van de Ad sinds 2006 en de verzelfstandiging in 2018 nog steeds zo dat er nog geen duidelijkheid bestaat over wat het gebruik van Ad-opleidingen nog meer met zich mee gaat brengen – en hoe het stelsel daarmee kan worden veranderd.

Een belangrijk aspect hiervan is dat de Ad een hbo-opleiding is, met een erkende graad, en niet een programma dat nadrukkelijk voortbouwt op het mbo. Dat is in diverse andere landen wel het geval en dat houdt in dat de aanbieders ervan met de hogescholen en universiteiten dienen te onderhandelen over de doorstroom met een opleiding op niveau 5 (mbo-5 zou je kunnen zeggen) naar de professionele bacheloropleiding.

Degenen die in ons land met een Ad-opleiding beginnen, weten dat ze hbo-student zijn en in twee jaren een hbo-getuigschrift gaan behalen. Tevens zijn ze ervan op de hoogte dat ze in veel gevallen met een resterend programma van nog eens twee jaren de bachelorgraad kunnen verwerven.

Het betekent dat het hard nodig is dat a.s. studenten zich voortdurend en gedurende de laatste jaren voor hun vooropleiding realiseren dat die optie bestaat en dat op basis daarvan nog veel mogelijkheden openblijven, ook als voor een Ad wordt gekozen.

Toch wordt van havisten verwacht dat ze eigenlijk alleen maar kijken naar het gaan doen van een hbo-bacheloropleiding, misschien wel met de gedachte dat ze met de propedeuse ervan kunnen doorstromen naar een wo-bacheloropleiding dan wel na het afronden ervan door te kunnen gaan met een wetenschappelijke masteropleiding.

In de ogen van de havisten en de schooldecanen (en de ouders en anderen in hun omgeving) zou het gaan starten met de Ad kunnen worden gezien als een omweg maar ook als een stap naar een 'lager' niveau, met een andere status dan degenen die meteen de bacheloropleiding gaan doen. Het idee kan zijn dat daarmee mogelijk een weg wordt afgesloten, en alles dus meer drempels gaat opleveren. Dat betekent dat het nodig is, als dit traject interessant is voor havisten, om heel luid en duidelijk kenbaar te maken wat het gewoon aantrekkelijk maakt.

2. Voordelen van dit traject voor havisten

Het is aan de hogescholen om zelf goed zicht te hebben over de mogelijke voordelen voor havisten en hoe deze in te bedden in de aanpak van het traject. Het betekent ook dat ze voor zichzelf een helder beleid kunnen voeren en in de communicatie naar de vooropleidingen en naar a.s. studenten weten wat een havist zou kunnen verleiden om de weg via de Ad te gaan aflopen.

Voordelen zijn wellicht als volgt te verwoorden:

- Diploma na twee jaren
- Kunnen kiezen voor een andere richting na de Ad
- Minder kans op uitval en een negatieve ervaring
- Minder kans op hoge schulden
- Twee jaren eerder op de arbeidsmarkt
- Voorsprong op degenen die met een havo-diploma gaan werken

Als het traject verder onder de loep wordt genomen in de komende tijd, kunnen zowel meer voordelen als nadelen worden geïdentificeerd.

3. Beleid van de hogescholen

Het gaan promoten van het doen van de Ad, in combinatie met de optie om in vier jaren nominaal ook een Bachelor te kunnen behalen, betekent dat moet worden bezien wat dit inhoudt voor de bacheloropleidingen. Als mbo'ers vooral gaan kiezen voor de Ad en vwo'ers het toch houden bij het gaan doen van een wetenschappelijke opleiding, betekent het dat een hogeschool voor zichzelf dient na te gaan welke groep resteert voor de hbo-bacheloropleidingen.

Dat kan inhouden dat men zich focust op de havisten die via de propedeuse naar het wo willen gaan of zonder veel problemen een bacheloropleiding kunnen doen, en daarna de optie hebben om naar een wo-masteropleiding door te stromen.

De differentiatie in het aanbod kan aldus leiden tot het inbedden van de Ad en de Bachelor in allerlei flexibele leerroutes. Hogescholen zullen zich moeten heroriënteren op hun rol binnen het hoger onderwijs, met een zelfstandig aanbod aan opleidingen die na afronding direct toegang geven tot de arbeidsmarkt, en trajecten waarin een of meer opleidingen zijn ingebed.

Overigens zal daarnaast simpelweg – door de overheid - de optie moeten worden geboden om zich te begeven op de markt voor certificaten, dus voor niet-formele kwalificaties die op de formele opleidingen zijn geënt – en aan het NLQF zijn te koppelen. De discussies daarvoor zullen in de komende jaren zonder meer worden gevoerd. Denk aan de micro-credentials, het gaan flex-studeren en net werken met leerwegaafhankelijke leeruitkomsten.

4. Aanvullende routes 'verkopen'

De vraag is of het beleid van een hogeschool is dan wel zal gaan worden om een deel van de havisten specifiek de route Ad-Bachelor aan te bieden. Dat kan gebeuren voor degenen die duidelijk aangeven het direct doen van de Bachelor minder te zien zitten – al dan niet gesteund door havo-decanen en ouders.

Ook kan het aanbod worden meegenomen in de voorlichting, de studiekeuzecheck en andere activiteiten. Hoe dit vorm kan, mag en moet krijgen in de komende tijd is een kwestie van het opdoen van ervaring hiermee.

5. Bekendheid bij de vooropleidingen

Er lijkt nog steeds een probleem te zijn met de bekendheid van de Ad binnen het hbo. Het zal zeker zo zijn dat bij ROC's de mogelijkheid om een Ad te gaan doen, steeds meer in beeld gaat komen, gezien de groei bij de instroom. Ook het sterker gaan focussen van meer hogescholen op het bundelen van het aanbod van Ad-opleidingen in een regio, zal hieraan gaan bijdragen.

Maar bij havo-scholen en de schooldecanen ervan mag die kennis van zaken rond de Ad veel minder worden verondersteld. Van oudsher gaan havisten naar de vierjarige hbo-opleiding en het kunnen doen in vier jaar van de Bachelor via de Ad zal wellicht – zoals al eerder genoemd - als een zwakgebod worden gezien. Misschien wordt die leerweg wel vergeleken met een route via mbo-4 en dan door naar het hbo, met de Ad als een soort mbo-5-opleiding.

De vraag is dus hoe havo-decanen meer bekend kunnen gaan worden met de Ad, de differentiatie aan leerwegen, de voor- en nadelen van Ad-opleidingen en met wat daarbij nog allemaal speelt. Tenminste, daarop zou een antwoord moeten worden gevonden als hogescholen een beleid willen ontwikkelen voor groepen havisten die nu om allerlei redenen binnen de Bachelor vastlopen maar toch in staat moeten worden geacht zich naar een hoger niveau te kunnen 'knokken' – en als die 'aanleg' al in het havo valt te onderkennen. Zo ja, dan kunnen er informatiepakketjes voor havo-decanen worden ontwikkeld, onder meer via het Expertisepunt LOB.

6. Regelgeving, scenario's en kaders die meespelen

Er zal zeker moeten worden bezien wat de consequenties zijn van een situatie waarbij meer havisten dan nu het geval is via de Ad naar de Bachelor willen gaan. Of anders gezegd, er kan worden nagegaan wat er verandert voor havisten die anders bewust voor de Bachelor zouden kiezen en nu het idee krijgen dat die route een gelijkwaardig alternatief is.

Een van de zaken die aldus verdwijnt is het kunnen behalen van een propedeusediploma binnen een Ad-opleiding om daarmee te kunnen doorstromen naar een wo-bachelor. Dat kan bijvoorbeeld worden opgevangen door binnen de Ad meerdere routes te programmeren, met daarbij een leerlijn die nadrukkelijk is gericht op de doorstroom naar de Bachelor. Die aanpak is vergelijkbaar met het inrichten van een bacheloropleiding met het oog op het gaan doen van een wo-masteropleiding. Uiteraard moet onder alle omstandigheden een Ad-afgestudeerde naar de arbeidsmarkt kunnen gaan, met een diploma dat een duidelijk civiel effect heeft. Maar daar zijn best mouwen aan te passen..

Daarnaast valt te denken aan de toelatingseisen die gelden voor verwante Ad- en Bacheloropleidingen, en de voorwaarden waaronder de doorloop van de Ad naar de Bachelor kan plaatsvinden. Tevens is er het punt van de bekostiging voor de hogescholen, bij vertraging, het niet hebben van de diplomabonus, het terugkeren naar de hogeschool als eerst na de Ad een aantal jaren wordt gewerkt, alsmede het voorstel om in plaats van een Bachelor ook twee keer een Ad te kunnen doen tegen wettelijk collegegeld.

Als het traject havo-Ad-Bachelor 'vaste voet aan de hbo-grond krijgt', zal een verdere analyse van dit alles noodzakelijk zijn.

7. Het traject verder beschouwende... in het algemeen

Hieronder nog een lijstje met aspecten die in de eerste nieuwsbrieven voor deze bijeenkomst zijn genoemd. Het gaat dan vooral om een aantal reflecties met betrekking tot een verdere vormgeving ervan en de wijze waarop de betrokken instellingen daarmee in hun beleid mee zullen omgaan. Er is een overlap met hetgeen in de andere delen staat, maar er worden toch ook wel diverse andere interessante zaken opgeworpen.

7.1 Algemeen

- Kijkend naar de leerlijn havo-Ad-B is het belangrijk zich te realiseren dat het uit drie stukken bestaat, twee sectoren van het onderwijsstelsel betreffende. Dat vergt bij de vormgeving van het traject op allerlei fronten afstemming om de koppelingen zo soepel mogelijk te laten zijn.
- We gaan er vanuit dat het havisten betreft die bewust kiezen voor deze 'getrapte' route naar de Bachelor. Het is ook een scenario waarbij de betrokken student de optie heeft om met het Ad-diploma te gaan werken. Anders gezegd, iemand kiest voor een traject met meer zeker-

heden, en in de wetenschap dat de Ad-opleiding beter past bij de eigen mogelijkheden. Het traject havo-Ad-B is een optie, geen 'dwingende' keuze.

- Misschien dat in de nabije toekomst het traject havo – Ad – B, meer dan nu het geval is, een gebruikelijke optie gaat worden, zoals in diverse andere landen is te zien, zoals met Community Colleges in de VS en Canada. Dat zal zeker gaan gelden voor de mbo-instroom in het hbo. Er zijn voldoende havisten die baat hebben bij het volgen van een leerlijn waarbij onderweg een formeel diploma wordt behaald met een duidelijk civiel effect. Ook binnen het streven naar flexibilisering en scenario's voor het 'levenlang ontwikkelen' kan dit een rol gaan spelen.

7.2 Doelgroepen

- We hebben het over havisten die aan zo'n traject beginnen. Maar binnen die groep kunnen we bezien of er onderscheid naar 'afkomst' kan worden gemaakt, om meerdere typen leerlingen te benoemen als specifiek behorend tot de doelgroep.
- Er kan worden gedacht aan degenen die via het vmbo (mavo) naar de havo-bovenbouw zijn gegaan, samen met havisten die een duidelijk praktische houding hebben ten aanzien van het volgen van onderwijs¹. Maar er zullen ook havisten zijn die vertraging hebben opgelopen, mogelijk denken aan het doen van een mbo-opleiding omdat het 'hbo' zou kunnen leiden tot uitval en dus het opdoen van negatieve ervaringen.
- Verder kunnen er Ad-opleidingen zijn die nadrukkelijk inspelen op de havo-vooropleiding, tevens met de constructie dat er na de Ad een sterk inhoudelijk vervolg richting de Bachelor mogelijk is – dus dat deze leerlijn op zichzelf 'gewoon heel aantrekkelijk' is.

7.3 Motieven om eerst de Ad te gaan doen

Er kunnen allerlei motieven zijn voor havisten om het hbo met de Ad te beginnen. Dat kan zijn vanwege de angst om uit te vallen, op basis van berichten uit allerlei hoeken en gaten, maar ook om financiële redenen, dus het vermijden van het maken van schulden – en mogelijk ook met het idee dat er eerder kan worden gestart in een baan – met alle voordelen van dien zoals het opbouwen van pensioen.

Het kunnen ook de ouders en anderen zijn die hierop invloed hebben, om als jongere te kiezen voor zekerheid, en bovendien twee diploma's te kunnen behalen met het de gehele tijd betalen van wettelijk collegegeld. Mogelijk zijn er anderen in de buurt die de route aanbevelen, door vanuit de eigen ervaringen een beeld te kunnen schetsen.

De keuze om eerst de Ad te gaan doen, kan ook zijn ingegeven door de beperkte studietijd. Na twee jaar komt er immers al een keuzemoment.

Het horen over goede ervaringen van iemand die de Ad heeft gehaald, kan ook een rol spelen.

Het is goed om inzicht te krijgen in met welke argumenten een havist kan worden 'verlokt'.

7.4 Rol van dekanen

Het is de vraag of alle dekanen van havo-scholen op de hoogte zijn van de mogelijkheden die er zijn om een Ad te behalen en dus ook van het doen van dit traject. In de loop der jaren is er meer aandacht voor de Ad gekomen, maar of daarmee havo-dekanen aan hun leerlingen kunnen uitleggen wat de verschillende opties in het hbo zijn, is niet duidelijk.

We kunnen bezien of de invloed van dekanen cruciaal is, zeker bij groepen die twifelen aan wat handig is voor de vervolgopleiding. Hebben ze daarvoor voldoende argumenten en kunnen ze inschatten welke voortzetting de beste voor een havist is, in een bepaalde situatie?

---

1 Zie een recent persbericht van het CPB over stapelen o.a. vanuit het vmbo naar het havo:

Op de 10 procent scholen met de meeste stapelaars stroomt ruim 35 procent van de vmbo-t-leerlingen door naar de havo. Op de 10 procent scholen met de minste stapelaars is dit maar 5 procent, becijferde het CPB. "Op de eerstgenoemde scholen wordt dus ongeveer zeven keer vaker gestapeld dan op de laatstgenoemde scholen", geeft het planbureau als voorbeeld.

Scholen waar veel leerlingen doorstromen naar een hoger niveau, lijken volgens het bureau minder streng te selecteren: "Stapelaars op deze scholen hebben gemiddeld een iets lager eindcijfer op hun eerste vo-diploma." Maar toch halen leerlingen van deze scholen desondanks niet minder vaak hun volgende papertje. Hoewel scholieren van scholen met weinig stapelaars gemiddeld vaker via het mbo alsnog in het hoger onderwijs belanden, komen vmbo-t-leerlingen op scholen met veel stapelaars uiteindelijk wel vaker in het hoger onderwijs terecht. "Dit duidt op kansongelijkheid, omdat het voor de schoolloopbaan van leerlingen uitmaakt op welke school ze zitten."

Ook is het goed om na te gaan op welke wijze havo-decanen al vanuit het hbo worden geïnformeerd over de Ad en de verschillende leerwegen. Mogelijk kunnen er aanvullende initiatieven worden genomen, specifiek gericht op havo-decanen.

7.5 Wet- en regelgeving

Een interessant maar wel lastig aspect van dit traject is dat de wet- en regelgeving er niet echt op is afgestemd. Dan kunnen we denken aan de toelatingseisen bij de schakels, het bekostigen ervan, het recht van studenten om door te gaan naar een resterend bachelorprogramma en andere zaken die te maken hebben met de paralleliteit van twee routes naar de Bachelor.

We zullen in de komende tijd gaan bezien tegen welke problemen hogescholen nu al aanlopen en of die zo groot zijn dat het traject 'er last van heeft'. Mogelijk kunnen er reeds wat oplossingen worden aangereikt.

Overigens dient ook te worden gekeken naar de mogelijke drempels waarmee de havisten worden geconfronteerd.

7.6 PAC's en havisten

Met de groei van het aantal Professional Associate Colleges (PAC's), dus het bundelen van het Ad-aanbod door hogescholen, ook in een eigen vestigingsplaats, wordt het interessant om na te gaan of die aanpak ook havo-scholen in de nabijheid kansen biedt om meer te gaan samenwerken bij de doorstroom naar een Ad.

Er zijn best veel havisten die met de groei van het Ad-aanbod en het aantal studenten zich in een kleinschalige setting thuis voelen, als in de vestigingsplaats steeds meer wordt gedaan voor die groep, dus als het gemeentebestuur zich met een studentenstad wil gaan profileren.

Wanneer deze studenten doorgaan voor de Bachelor moeten ze mogelijk verhuizen naar een andere plaats voor de vervolgstudie, maar dat is wellicht een gemakkelijker stap geworden, ook om daar bijvoorbeeld een kamer te moeten zoeken.

Het is dus voor hogescholen van belang om binnen de organisatie op dit punt na te gaan wat het beleid is en gaat worden.

7.7 Welke soorten Ad-opleiding zijn aantrekkelijk voor havisten

Het is duidelijk – zeker na de verzelfstandiging van de Ad in 2018 – dat de mogelijkheden zijn vergroot om te zoeken naar opleidingen die passen bij verschillende doelgroepen. Dat kan via het hebben van varianten (voltijd, deeltijd en duaal), maar ook door binnen de Ad meerdere leerlijnen aan te bieden, tevens vanaf het begin – zolang de eindtermen maar passen in het beroepsprofiel.

Er zijn al Ad-opleidingen die geschikt blijken te zijn voor havisten, en de ervaringen daarmee kunnen worden gebruikt.

Het is echter zeer interessant om na te gaan onder welke voorwaarden een hogeschool zich gaat richten op het traject Ad-Bachelor voor havisten, als een alternatief voor de ongedeelde vierjarige route. Betekent het een vorm van kannibalisme, het weghalen van havisten bij de Bachelor, of is op deze wijze juist toch een aanvullende groep aan te trekken – zeker als daarmee, om maar wat te noemen – meer uitval kan worden voorkomen?

7.8 Is de belofte Ad-B van belang...

Een interessant maar wel lastig aspect van het traject is dat er twee opleidingen in het hbo bij zijn betrokken, en dan mogelijk ook nog eens bij verschillende hogescholen. Een Ad-opleiding kan een heel goed aanbod neerzetten voor havisten, maar men is daarbij wel afhankelijk van hetgeen de bacheloropleiding aan mogelijkheden biedt in het vervolg.

Er zullen afspraken moeten worden gemaakt als het gaat om de belofte aan havisten om naadloos het traject Ad-Bachelor te kunnen doen, dus zonder tegen onnodige problemen aan te lopen.

Overigens geldt dit ook voor beloften die aan mbo'ers (en werkenden) worden gedaan als ze opteren voor de Ad en een doorgang naar de Bachelor.

In de wet staat wel het een en ander over de verwachtingen die de overheid hierbij heeft, maar die zijn niet vertaald naar formele kaders en regelingen. Het is dus nodig om aan hogescholen duidelijk te maken dat ze bij voor de hand liggende leerroutes al ruim van tevoren aan instromende studenten moeten laten weten waar ze recht op hebben – en wat eventuele alternatieven zijn (als ze zelf andere keuzes willen of moeten maken)

7.9 Ad naar wo-bachelor / focus op meer deelgroepen

Er is nog steeds een groep havisten die kiest voor een hbo-bachelor om na de propedeuse door te gaan met een wo-bachelor. Dat kan niet met het eerste Ad-jaar, pas als de Ad is behaald.

De vraag is er op deze manier sprake gaat worden van drie deelgroepen: doen van de hbo-bachelor om die graad te behalen, idem maar dan om de wo-bachelor te gaan doen, en degenen die voor de Ad kiezen als tussenstap naar de Bachelor.

Kunnen hogescholen dit realiseren en in stand houden, gelet op alle vereiste constructies en benodigde contacten?

7.10 Argumenten om hiermee aan de slag te gaan

Flexibiliseren van de mogelijkheden die er in het hbo zijn, vraagt om nadere analyses. Een vorm van differentiatie aan het begin dient ook consequenties te hebben voor het stelsel als geheel, om verderop in een studie voortzettingen en 'afslagen' aan studenten te kunnen aanbieden. Meerdere daarvan moeten steunen op samenwerking tussen opleidingen binnen de eigen hogeschool, tussen hogescholen, maar ook met universiteiten – met als belangrijk voorbeeld de doorgang van de hbo-bachelor naar de wo-master.

Als we een goed beeld hebben van de zaken die hierboven onder meer worden aangekaart, is er zeker een lijst op te stellen met argumenten om meer aandacht te gaan besteden aan dit traject, voor de overheid, hogescholen, havo-scholen en andere organisaties. Op basis daarvan kunnen verdere acties worden ontplooid.

Deel 3 Rijtje met interessante bespreekpunten

Bovenstaande delen spreken eigenlijk voor zich, kijkend naar wat er rond dit toch nog wat bijzondere traject boven water is getild. Toch hebben we gemeend er een aantal zaken uit te lichten en die worden hier op een rijtje gezet, met een steeds een steekzinnetje als 'aanduiding'.

Twee-sporen-beleid bezien

Het zal de komende tijd handig zijn om binnen een hogeschool te bezien of voor de havisten een tweesporenbeleid valt te voeren, dus om na te gaan of beide routes naar de Bachelor - rechtstreeks of via de Ad - als gelijkwaardig kunnen worden gecommuniceerd.

Samenwerken met mbo en havo rond de Ad

Veel Ad's zijn gericht op de mbo'ers en op samenwerking met mbo-instellingen. Als het gaat om havisten is het veel lastiger om contacten te hebben en te onderhouden met vo-instellingen. Misschien komen er toch mogelijkheden in de toekomst om een aantal zaken te combineren. Zo kunnen mbo-studenten havo-vakken als keuzedelen in het programma opnemen. Er zijn ook steeds meer havo-scholen die meer willen doen met beroepsgerichte vakken, met de focus op techniek.

Duale Ad's voor havisten

Veruit het grootste deel van de geslaagde havisten studeert door in voltijd. Maar er zijn ook nog steeds mogelijkheden om in dienst te treden bij een bedrijf op basis van een arbeidscontract waarbij een Ad wordt aangeboden in samenhang daarmee om te volgen. Het is aldus een duaal traject.

Bereiken van havo-decanen

Als het doel zou zijn om het traject 'havo-Ad-Bachelor' te gaan promoten en aantrekkelijk te maken voor havisten, dient zonder meer te worden bezien wat de rol van de havo-decanen kan, moet en mag zijn. Maar dan is de vraag hoe deze personen te bereiken. Kan dit via de normale kanalen die er al zijn voor de Bacheloropleidingen of zal er een en ander aan dienen te worden toegevoegd?

Consequenties keuzes Ad's voor havisten

Dat betekent dus ook dat samen moet worden bezien in hoeverre de havisten, zeker als ze nadrukkelijk geschikt worden geacht voor de Ad, zijn gebaat bij het differentiëren in het aanbod. Uiteraard moet hierbij oog zijn voor de consequenties met betrekking tot de bekostiging, de omwegen, de vertraging en andere aspecten die horen bij vernieuwingen.

Ad gelijkwaardig communiceren

In de ogen van de havisten en de schooldecanen (en de ouders en anderen in hun omgeving) zou het gaan starten met de Ad kunnen worden gezien als een omweg maar ook als een stap naar een

'lager' niveau, met een andere status dan degenen die meteen de bacheloropleiding gaan doen. Het idee kan zijn dat daarmee mogelijk een weg wordt afgesloten, en alles dus meer drempels gaat opleveren. Dat betekent dat het nodig is, als dit traject interessant is voor havisten, om heel luid en duidelijk kenbaar te maken wat het gewoon aantrekkelijk maakt.

Differentiatie meer van belang

De differentiatie in het aanbod kan aldus leiden tot het inbedden van de Ad en de Bachelor in allerlei flexibele leerroutes. Hogescholen zullen zich moeten heroriënteren op hun rol binnen het hoger onderwijs, met een zelfstandig aanbod aan opleidingen die na afronding direct toegang geven tot de arbeidsmarkt, en trajecten waarin een of meer opleidingen zijn ingebed.

De vraag is dan hoe havo-decanen meer bekend kunnen gaan worden met de Ad, de differentiatie aan leerwegen, de voor- en nadelen van Ad-opleidingen en met wat daarbij nog allemaal speelt. Mogelijk kunnen er informatiepakketjes voor havo-decanen worden ontwikkeld, onder meer via het Expertisepunt LOB.

Wetgeving moet worden aangepast

Een interessant maar wel lastig aspect van dit traject is dat de wet- en regelgeving er niet echt op is afgestemd. Dan kunnen we denken aan de toelatingseisen bij de schakels, het bekostigen ervan, het recht van studenten om door te gaan naar een resterend bachelorprogramma en andere zaken die te maken hebben met de parallelliteit van twee routes naar de Bachelor. We zullen in de komende tijd dienen te gaan bezien tegen welke problemen hogescholen nu al aanlopen en of die zo groot zijn dat het traject 'er last van heeft'.

Professional Associate Colleges ook voor havisten

Met de groei van het aantal Professional Associate Colleges (PAC's), dus het bundelen van het Ad-aanbod door hogescholen, ook in een eigen vestigingsplaats, wordt het interessant om na te gaan of die aanpak ook havo-scholen in de nabijheid kansen biedt om meer te gaan samenwerken bij de doorstroom naar een Ad.

Hoe te kiezen als hogeschool voor beide routes

Het is zeer interessant om na te gaan onder welke voorwaarden een hogeschool zich gaat richten op het traject Ad-Bachelor voor havisten, als een alternatief voor de ongedeelde vierjarige route. Betekent het een vorm van kannibalisme, het weghalen van havisten bij de Bachelor, of is op deze wijze juist toch een aanvullende groep aan te trekken – zeker als daarmee, om maar wat te noemen – meer uitval kan worden voorkomen?

Beloftes aan a.s. studenten

Er zullen afspraken moeten worden gemaakt als het gaat om de belofte aan havisten om naadloos het deel Ad-Bachelor te kunnen doen, dus zonder tegen onnodige problemen aan te lopen. Overigens geldt dit ook voor beloften die aan mbo'ers (en werkenden) worden gedaan als ze opteren voor de Ad en een doorgang naar de Bachelor.

Verder zoeken naar argumenten voor dit traject

Als we een goed beeld hebben van de zaken die hierboven onder meer worden aangekaart, is er zeker een lijst op te stellen met argumenten om meer aandacht te gaan besteden aan dit traject, voor de overheid, hogescholen, havo-scholen en andere organisaties. Op basis daarvan kunnen verdere acties worden ontplooid.